

ZAPISNIK
sa Druge i Nastavka Druge sjednice Odbora za ljudska prava i slobode
Skupštine Crne Gore,
održanih 28. i 29. decembra 2020. godine

Sjednica je počela u 12 sati i 30 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Strahinja Bulajić, dr Albin Ćeman, Miodrag Lekić, dr Srđan Pavićević, dr Halil Duković, mr Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić i Vesna Pavićević.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi Odbora Amer Smailović i Genci Nimanbegu.

Sjednici su, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali poslanici/e: Marko Milačić, Andrija Nikolić, Dragutin Papović, Aleksandra Vuković, Marta Šćepanović, Predrag Sekulić, Marko Kovačević, Dragan Bojović i Milun Zogović.

Sjednici je, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao dr Vladimir Leposavić, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Gojko Perović, rektor Cetinjske bogoslovije, predstavnik Mitropolije crnogorsko-primorske, Muharem Demirović, savjetnik za pravna pitanja reisa Islamske zajednice u Crnoj Gori, Fuad Čekić, sekretar Islamske zajednice u Crnoj Gori, Janez Mirtek, župnik u Podgorici, predstavnik Nadbiskupskog ordinarijata Bar, Nina Ofner Bokan, predsjednica Jevrejske zajednice Crne Gore, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava i Aleksandra Vukčević, programska asistentkinja u NVO "Građanska alijansa".

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

Na samom početku sjednice predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović informisao je o dva dopisa upućena Odboru za ljudska prava i slobode, 25. decembra 2020. godine. Riječ je o Dopisu kojim je Crnogorska pravoslavna crkva zahtijevala učešće na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i Dopisu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kojim je uputio apel Predsjedniku Odbora da na sjednicu Odbora pozove i predstavnike Crnogorske pravoslavne crkve. Podsjetio je da su navedeni dopisi proslijeđeni mejlom svim članovima Odbora, radi informisanja.

Saopštio je da Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u svom Dopisu podsjeća da je pozivanje na sjednicu Odbora, pa samim tim i selekcija prisustva u isključivoj nadležnosti Predsjednika Odbora, te u tom smislu ne postoje eksplicitno propisane smjernice o tome ko i u kakvim prilikama se može ili treba pozvati radi prisustva sjednici. Zaštitnik takođe podsjeća da je Crnogorska pravoslavna crkva vjerska zajednica jednog dijela pravoslavnih Crnogoraca, koja uživa ugled i poštovanje većeg broja naših sugrađana. Navodi da je sa pozicije sa koje se obraća potpuno irelevantan politički ili bilo koji drugi pogled na ovo pitanje, osim vjerskog sa utemeljenjem u jednakosti vjerskih zajednica kada je u pitanju sekularni odnos države prema crkvi i drugim vjerskim zajednicama.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je njegovo pravo da odluči koga će pozvati na sjednicu Odbora i s tim u vezi pojasnio da je na sjednicu pozvao predstavnike tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica. Podsjetio je da nekadašnji ministar za ljudska i manjinska prava 2015. godine nije pozvao predstavnike svih vjerskih zajednica da učestvuju u javnoj raspravi o Nacrtu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica.

Članovi Odbora za ljudska prava i slobode iz Demokratske partije socijalista: dr Halil Duković, Vesna Pavićević, Mevludin Nuhodžić i poslanici DPS-a koji su učestvovali u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore Aleksandra Vuković i Dragutin Papović reagovali su proceduralno. Takođe, proceduralno je reagovao i poslanik Marko Kovačević, koji je učestvovao u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore i član Odbora Miodrag Lekić.

Član Odbora dr Halil Duković, koji je bio predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode u prethodna dva skupštinska saziva, saopštio je da je Odbor za ljudska prava i slobode kojim je predsjedavao bio prepoznat po zaštiti ljudskih prava i sloboda svih i po tome što ovaj Odbor nikada nikom nije uskraćivao prava, pa ni pravo na izražavanje mišljenja. Saopštio je da je stav poslanika DPS-a da bojkotuju rad Odbora koji treba da se bavi ljudskim pravima i slobodama, a na samom početku rada vrši diskriminaciju. Razlog zbog kojeg su prisutni na ovoj sjednici jeste značaj Zakona koji se tiče stuba crnogorske državnosti, a čije predložene izmjene i dopune su na dnevnom redu sjednice. Smatra da svako ima pravo da saopšti svoje mišljenje, a time i predstavnici vjerske zajednice koja je zahtijevala da prisustvuje sjednici Odbora. Možda se prilikom rada Odbora u prethodnom periodu nekada desilo da se određeni subjekt zaboravi pozvati na sjednicu, ali nikada se nije desilo da se onima koji traže učešće na sjednici Odbora, isto ne odobri. Suština rada Odbora je omogućavanje slobode izražavanja mišljenja i stavova bez obzira da li smo sami saglasni sa tim mišljenjem ili ne i sloboda govora nikom ne smije biti uskraćena. Poslanik Duković je saopštio da je predsjednik Odbora možda zaboravio pozvati predstavnike Crnogorske pravoslavne crkve, ali je to malo vjerovatno jer im ni Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava ranije nije uputilo poziv. Smatra da je riječ o diskriminaciji, o čemu najbolje govori i poruka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore koji je zamolio da se na sjednicu pozovu predstavnici Crnogorske pravoslavne crkve. Poslanik Duković je najavio da će poslanici DPS-a i ubuduće nastaviti da bojkotuju rad ovog Odbora koji bi trebalo da štiti ljudska prava svih građana, a ne da vrši diskriminaciju bilo koga i po bilo kom osnovu.

Poslanica Vesna Pavićević je izrazila negodovanje zbog toga što predsjednik Odbora na sjednicu nije pozvao sve vjerske organizacije. Nejasno joj je šta se podrazumijeva pod izrazom "tradicionalna crkva". U Crnoj Gori se se prenosile dobre prakse, ali je u ovom slučaju prenesena loša praksa Vlade, odnosno ministra koji pokušava da objasni koje su to crkve tradicionalne. Predsjednik Odbora bi trebalo da vodi računa o ravnopravnom postupanju prema svim vjerskim organizacijama i zajednicama, kao i da se zalaže za zaštitu ljudskih prava svih bez obzira na sopstvenu političku, vjersku ili nacionalnu pripadnost. Pošto je dobila informaciju da je Predlog zakona upućen Venecijanskoj komisiji radi davanja mišljenja, zahtijevala je da predsjednik Odbora da pauzu dok se ne sačini i dostavi mišljenje Venecijanske komisije o Predlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, nakon čega se sjednica Odbora može nastaviti.

Poslanik dr Dragutin Papović se osvrnuo na izjavu predsjednika Odbora i saopštio da su 2015. godine prilikom pripreme predloga zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica sve vjerske zajednice mogle dostaviti primjedbe i sugestije, a gotovo

sve evidentirane vjerske zajednice učestvovala su na Tribini u okviru Javne rasprave o Nacrtu zakona održanoj početkom septembra 2015. u Podgorici. Debata vođena u periodu sačinjavanja Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja vjerskih zajednica i pravnom položaju vjerskih zajednica se ne može nikako uporediti sa debatom realizovanom do usvajanja važećeg Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja vjerskih zajednica i pravnom položaju vjerskih zajednica.

Član Odbora Mevludin Nuhodžić smatra da Odbor za ljudska prava i slobode ima obavezu da pojača transparentnost i unaprijedi dijalog. Odbor ne smije nikog favorizovati i mora iskazati sekularan odnos prema vjerskom pitanju, jer u Crnoj Gori ne postoji službena religija ili zvanični stav o religiji. Na sjednicu Odbora bilo je neophodno pozvati sve vjerske zajednice koje žele da učestvuju u dijalogu i daju svoj doprinos. Pošto se i vlast i opozicija zalažu za evropske vrijednosti neophodno je da se dobije i mišljenje Venecijanske komisije o ovom pitanju, kako bi na osnovu njega mogli otvoriti raspravu s aspekta ljudskih prava.

Ovo su zahtijevali i ostali poslanici Demokratske partije socijalista navodeći da treba dati pauzu, odnosno prekid sjednice do dostavljanja mišljenja Venecijanske komisije o Predlogu zakona.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović izjavio je da mišljenje Venecijanske komisije nije neophodno i obavezno za raspravu o Predlogu zakona na sjednici Odbora.

Poslanica Aleksandra Vuković je saopštila da je na sjednici prisutan predstavnik ministarstva "nepravde" koje "nikako nije ministarstvo manjinskih prava", budući da pravo u Crnoj Gori jedino ima jedna "većinska" crkva. To mora svako znati, a naročito naši evropski prijatelji. Smatra da je Odbor koji vodi predsjednik Jovan Jole Vučurović "takozvani ili navodni Odbor za ljudska prava i slobode" jer je na njegovoj sjednici svezana sloboda. Mišljenja je da se prvi put u istoriji Crne Gore dešava ovakav atak na ljudska prava i slobode. Odnos ministra Leposavića, "ministra nepravde" i predsjednika Odbora, koji odlučuje o tome ko ima pravo da prisustvuje na sjednici, smatra postupkom prijekog suda, hajdučijom i pravnim nasiljem. Upitala je zašto nijesu pozvani predstavnici svih 16 vjerskih zajednica evidentiranih u skladu sa važećim Zakonom o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Upitala je da li se radi o urušavanju države i njenih institucija i da li iko više treba da prisustvuje sjednicama Odbora koji ukida ljudska prava i slobode. Zamolila je svoje kolege iz Demokratske partije socijalista da odmah napuste sjednicu, s obzirom da predsjednik Odbora ne želi da omogući sagledavanje novog mišljenja Venecijanske komisije, navodeći da njemu nije potrebno mišljenje Savjeta Evrope, ni evropskih institucija zato što ljudi poput njega prate sledeće ideološke smjernice: „*Poludeo evropski svet, čovek, nauka, mudraci – hoće svet da uredi bez Boga. Srbi neće u monahe, Srbi krenuli za Evropom. Šta nam daje ta kultura i civilizacija? Šta osim laži? Šta osim lažnih uživanja? Šta nam daju palate i fabrike? Šta vam daju avioni? Pogledajte duše svoje. Gde su vam duše?*”.

Prije utvrđivanja dnevnog reda, članovi Odbora iz Demokratske partije socijalista i poslanici DPS-a koji su se prijavili za učešće na sjednici u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore napustili su sjednicu.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da bi prisustvo poslanika Demokratske partije socijalista doprinijelo mnogo boljoj atmosferi i kvalitetnijoj raspravi. Naveo je da su poslanici DPS-a navijali i skandirali prilikom hapšenja poslanika Demokratskog fronta u Skupštini, a sada govore o ljudskim pravima i slobodama, što je njihovo pravo. Smatra da je usvajanje ovog Predloga zakona istorijski dan za Crnu Goru i doprinijeće dovođenju svih vjerskih zajednica u ravnopravan položaj i onemogućiti bilo kakvu diskriminaciju. Ovo je put za

uspostavljanje boljeg i plodnijeg odnosa među religijama i crkvama u Crnoj Gori. Siguran je da dolaze vremena saradnje i uvažavanja ličnog mišljenja i da su iza nas vremena torture, progona i hapšenja. Oni koji drugačije misle ne mogu i ne smiju zbog toga biti hapšeni i proganjani. Pozvao je na mir i dijalog i poručio da okupljeni građani ispred Skupštine Crne Gore imaju pravo na okupljanje i podržao njihovo pravo da izraze svoja mišljenja.

Poslanik Marko Kovačević se obratio proceduralno navodeći da je član Odbora dr Halil Duković dao sebi pravo da bude autentični tumač toga kojoj vjerskoj zajednici pripadaju pravoslavni Crnogorci. Istakao je da lično poznaje mnogo pravoslavnih Crnogoraca koji su pripadnici Srpske pravoslavne crkve, a nije mu sporno što drugi dio želi da pripada nekoj drugoj vjerskoj organizaciji. Izjavio je da su demonstranti ispred Skupštine bacili u blato više desetina postera na kojima je lik Ljuba Čupića i da je poslanik Duško Marković zajedno sa poslanicima DPS-a gazio preko njih dok je pozdravljao svoje pristalice. Takođe, ukazao je da su se čuli uzvici "E viva Montenegro" koje je na Cetinje donio fašistički okupator 12. jula 1941. godine, što prikazuje antifašizam DPS-a u praksi.

Poslanik Miodrag Lekić je upitao predsjednika Odbora da li ima informaciju koliko će trajati sjednica Odbora, jer poslanici imaju obaveze i na sjednici Skupštine. Ako se na sjednici Odbora bude govorilo o meritumu Predloga zakona, Odboru bi trebalo šest sati rasprave. Ukazao je da predsjednik Odbora po Poslovniku ima pravo da poziva na sjednicu i preuzima javnu odgovornost za to ko je pozvan, a ko nije.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

- 1. PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA;**
- 2. TEKUĆA PITANJA.**

PRVA TAČKA- PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA

Predstavnik predlagača, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Lepsavić je izjavio da mu je ovo drugi put da prisustvuje radu jednog od skupštinskih odbora. Podsjetio je da je na sjednici Zakonodavnog odbora bilo polemike oko njegovog neodgovaranja na pitanja i ignorisanja članova tog Odbora i saopštio da davanje odgovora nije obaveza po Poslovniku, već dobra praksa. Iako je bio spreman da odgovora na postavljena pitanja, saopštio je da je prema njemu upućen govor mržnje, skoro pa i ostvareno biće krivičnog djela izazivanje i ostvarivanje nacionalne i vjerske mržnje i netrpeljivosti. Ovo se ponovilo i pored određenih intervencija, a pitanjima koja su sadržala uvrede željela se izazvati svađa. Ne postoji dobra praksa koja bi obavezivala da se na takva pitanja odgovori, a njegova odluka je bila da isto ne učini. Čak i dobru praksu treba preispitati i trebalo bi izbjegavati pozivanje na nju budući da je to bila praksa

jednoulmlja, jer je prvi put ove godine u Crnoj Gori demokratski smijenjena vlast. Smjena vlasti je obogatila Crnu Goru i njenu istoriju, ali i njenu društvenu, političku i svaku drugu zbilju.

Ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Leposavić je saopštio da se ne razmatra novi zakon, već se u manjem obimu mijenja Zakon o kojem je Venecijanska komisija dala Mišljenje, kao i da ne postoji zakonski propis koji obavezuje državni organ da traži mišljenje Venecijanske komisije, pogotovo kada se radi o izmjeni propisa za koji već postoji Mišljenje i koji doprinosi poštovanju ranije upućenih preporuka Venecijanske komisije. Aludiranje na ugrožavanje suverenosti Crne Gore je dimna zavjesa za ostvarivanje nekih političkih ili bezbjednosnih ciljeva. Obavještenje Venecijanskoj komisiji predstavlja akt političke i pravne saradnje sa međunarodnim organizacijama i organima međunarodnih organizacija čija je Crna Gora članica. U tom smislu su, preko Kancelarije za evropske integracije i Ministarstva vanjskih poslova, obaviješteni svi relevantni međunarodni faktori, prije svega organizacije sa kojima Crna Gora ima ugovorni odnos, članstvo ili status kandidata za članstvo. Komunikacija sa tim organizacijama je realizovana praktično svakog dana prethodne sedmice, ne zbog čekanja na mišljenje, jer ono već postoji i zahvaljujući njemu su predložene izmjene i dopune Zakona. Kada novo mišljenje bude dostavljeno, ono će biti razmatrano, komentarisano i uvaženo od svih nadležnih subjekata. Predstavnicima međunarodnih organizacija, Savjeta Evrope i Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori poznata je sadašnja pozicija Vlade i upućeni su im prevedeni tekstovi Zakona, Predloga zakona, kao i njegovog Obrazloženja.

Ministar je istakao da se Predlogom zakona rješavaju dva osnovna pitanja: uklanjaju se sporne norme koje se tiču imovine, jer je, kako je naveo, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, nakon što je Venecijanska komisija dala svoje Mišljenje sa kritikama, saopštila da tim odredbama nije bilo mjesto u Zakonu. Očekivao je da će se na sjednici Odbora zaista voditi rasprava koja će uroditi plodom. Razgovarajući sa vjerskim zajednicama prije 10-ak dana i sa različitim političkim subjektima poboljšan je tekst Predloga zakona. Cilj razgovora je bio da se ostvari napredak, a ne da se bilo ko politički zloupotrebljava ili da se u tom smislu licitira političkom podrškom. Primjedbe Venecijanske komisije prihvaćene su i unijete u tekst Predloga zakona, čime se kodifikuje Mišljenje Venecijanske komisije sadržano u paragrafima 41, 42, 55, 60, 64, 65, 66, 68, 69 i 78 Mišljenja Venecijanske komisije kojim se traži: izbjegavanje posebnog *ad hoc* postupka skovanog za konkretan slučaj, u ovom slučaju vjerske zajednice; obezbjeđivanje jednake zaštite svim učesnicima kao i u redovnom sudskom postupku; obaveza uključenosti sudske vlasti u odlučivanje; propisivanje višestepenog dokaznog postupka; propisivanje regularnog i detaljnog dokaznog postupka sa naglaskom na pravilo o teretu dokazivanja; propisivanje o upisu prava vlasništva u katastar nepokretnosti, kao o dokazu; propisivanje o pravilu o sticanju prava svojine održajem kao o dokazu; propisivanje zabrane promjene vlasničkog naslova prije donošenja konačne sudske odluke. Venecijanska komisija u Mišljenju na Nacrt zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica navela je da čl. 62, 63 i 64 nijesu jasni, da su dvosmisleni i da nije jasno šta se njima želi postići. Dakle, pravnički gledano, eksperti Venecijanske komisije nijesu mogli utvrditi šta se njima htjelo postići i to je ignorisano. Ljudi u Crnoj Gori su ipak razumjeli šta se htjelo postići i sad su te promjene uvrštene u Predlog zakona. Predloženim izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica propisano je da se nijedan upis i nijedno stečeno pravo bilo koje vjerske zajednice, novoosnovane ili postojeće, ne dovodi u pitanje. Evidencije, odnosno registri i svi dokumenti se preuzimaju u autentičnom obliku. Na predlog vjerskih zajednica prihvaćeno je da se uvede norma kojom se potvrđuje pravna snaga i važnost prethodno sklopljenih sporazuma između crkava i vjerskih zajednica sa državom i obezbjeđuje se sprečavanje

diskriminacije crkava i vjerskih zajednica. Dio poslanika i predstavnika državnih organa u Crnoj Gori ne zna šta znače tradicionalne crkve i vjerske zajednice, a gotovo svaki evropski zakon predviđa njihovo postojanje, o čemu govori i Evropski sud za ljudska prava. Vjerske zajednice predstavljaju vjernike, a ne nacionalne grupe jer su vjerska i nacionalna pripadnost odvojene. Predviđeno je ono što postoji stotinama godina – klauzula zaštite ličnih imovinskih prava kojom je propisano da niko ne može biti lišen prava svojine bez zakonite odluke suda. Kada je riječ o statusnom pravu, napravljena je razlika koju je kodifikovao Evropski sud za ljudska prava – prepoznaju se postojeće i novoosnovane crkve i vjerske zajednice, pri čemu je izbjegnuta termin “tradicionalne” iako je isti legalan i prihvaćen u evropskom pravu, jer je i Evropski sud za ljudska prava u slučaju “*Sveti manastiri protiv Grčke*” iz 1994. godine ukazao da postoje tradicionalne, postojeće vjerske zajednice koje su u velikom broju evropskih država nastale prije nego su te moderne države osnovane. Statusna prava crkava i vjerskih zajednica nijesu redukovana, katalog prava i sloboda vjerskih zajednica je unaprijeđen i proširen garantovanjem prava na sigurnost u pogledu sklopljenih ugovora, u potpunosti je garantovano pravo na ostvarivanje vjerskog učenja ili pravila uvjerenja, a predviđeni su i novi vjersko-pravni instituti, jer je njihovo nepostojanje u domaćem zakonodavstvu izazvalo probleme sa kojima su se vjerske zajednice suočavale. Predlog zakona je apsolutno usklađen sa standardima evropskog prava i zahtjevima Ustava: da ne smije da djeluje retroaktivno, da ne može da krši jednakost pred zakonom i sudom i da ne pravi diskriminaciju. Predloženo je da se član 12 Zakona mijenja i glasi: “U slučajevima premještanja, iznošenja iz države ili otuđenja dobara koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore, a na kojima pravo svojine ima vjerska zajednica, primjenjuju se odredbe zakona kojim se uređuje zaštita kulturnih dobara.”. Ovaj postupak predviđa djelovanje tri organa prilikom odlučivanja o premještanju, iznošenju iz države ili otuđenju dobara koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore i to: Uprava za zaštitu kulturnih dobara daje mišljenje, zatim nadležna matična ustanova kulture, kao što je galerija ili muzej daje mišljenje i nakon toga Ministarstvo kulture, obavezano tim mišljenjem, donosi odluku, dok je dosadašnjom normom Zakona propisano da samo Vlada daje saglasnost. Ovim je pojačana zaštita kulturnih dobara koja su u vlasništvu vjerskih zajednica. Ministar smatra da je prethodna vlast usvajanjem Zakona unazadila zaštitu kulturnih dobara Crne Gore i omogućila da kulturna dobra zavise od zaštite jednog organa. Sadašnja vlast vraća pravilo koje je u skladu sa jedinstvom pravnog poretka, da se Zakon o zaštiti kulturnih dobara u cjelini primjenjuje i da umjesto jednog organa u nepropisanom postupku odlučuju tri organa u unaprijed propisanom postupku po zakonu. Ukoliko nema povjerenja u to što predlaže sadašnja vlast, potrebno je izvršiti jednostavno upoređivanje članova kojima se predviđa zaštita kulturnih dobara Crne Gore koja su u vlasništvu vjerskih zajednica.

U raspravi su učestvovali članovi Odbora: Jelena Božović, dr Albin Čeman i Miodrag Lekić, poslanici koji su u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore prisustvovali sjednici Marko Milačić i Marko Kovačević, Gojko Perović, rektor Cetinjske bogoslovije, predstavnik Mitropolije crnogorsko-primorske, Muharem Demirović, savjetnik za pravna pitanja reisa Islamske zajednice u Crnoj Gori, Nina Ofner Bokan, predsjednica Jevrejske zajednice Crne Gore, mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava.

Članica Odbora Jelena Božović izrazila je žaljenje što poslanici opozicije nijesu ostali do kraja sjednice, već su saopštili ono što su imali ne želeći da čuju demantije na uglavnom neistine koje su izgovorili, jer bih ih vjerovatno zaboljele. Saopštila je da je Odbor prošle godine na čelu sa predsjednikom dr Halilom Dukovićem podržao usvajanje diskriminatornog Predloga zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica koji je ugrožavao i

stavljao u nepovoljan položaj Srpsku pravoslavnu crkvu i njene vjernike. Otišli su pravdajući odlazak time što nijesu dobili mišljenje Venecijanske komisije o Predlogu zakona. U Zakonu nijesu ispoštovane preporuke Evropske i Venecijanske komisije koje su uvrštene u Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i ispoštovane na pravi način. Ovdje je u pitanju čisto politička priča – projekat DPS-a koji se sprovodi od 2006. godine sa namjerom da se zada posljednji udarac Srpskoj pravoslavnoj crkvi, njenim vjericima i srpskom narodu u Crnoj Gori, kako bi se protjerali iz Crne Gore, što se očigledno neuspješno završilo. Kako su bivša Vlada i Odbor za ljudska prava i slobode radili, pokazali su građani 30. avgusta 2020. Prosto je nevjerovatno da se jedna partija predstavlja kao demokratska i građanska i da njeni poslanici govore u ime onih koji tu partiju podržavaju, te da na svom kongresu donesu stavove i u svoj program uvrste obnavljanje Crnogorske pravoslavne crkve u Crnoj Gori. Time je prekršen Ustav koji su oni sami izglasali, kojim je propisano da Crna Gora ne priznaje ni jednu državnu vjeru niti bilo koju tradicionalnu vjersku zajednicu. Članom 14 Ustava propisano je da su vjerske zajednice odvojene od države i svim vjerskim zajednicama garantuju se jednaka prava i slobode u vršenju vjerskih obreda i poslova. Istakla je da građanska partija osniva vjersku zajednicu, donosi odluku o obnavljanju Crnogorske pravoslavne crkve na štetu Srpske pravoslavne crkve i njenih vjernika u Crnoj Gori. Ni Zakon, ali ni Predlog zakona ne ugrožavaju prava vjernika Crnogorske pravoslavne crkve. Usvajanjem Predloga zakona će se ispoštovati sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti koja se Ustavom i Zakonom garantuje. Pozvala je na mir i sprečavanje zloupotreba Predloga zakona u političke svrhe, uz ocjenu da za okupljanjem građana ispred Skupštine nije bilo potrebe, osim ako taj skup nije zbog političko-partijskih interesa.

Poslanik dr Albin Čeman ukazao je na izmjene i dopune Zakona koje njega kao Muslimana raduju. Članom 13 Predloga zakona po prvi put prepoznaje se institut vakufa, te se u članu 35 stav 1 Zakona poslije riječi "zadužbina" dodaje i riječ "vakufa". Ovo je značajno u očuvanju i restituciji vakufskih dobara koja se osim u vjerske svrhe koriste i u odgojno-obrazovne, humanitarne, socijalne, zdravstvene, ekonomske i filantropske svrhe, a koja u velikoj mjeri služe za potrebe svih građana bez obzira na vjersku pripadnost. Važeći Zakon dovodi u pitanje status vakufske imovine i omogućava da se ona "preko noći" prenese na institucije javnog sektora suprotno Ustavu, ali i volji onih koji su ih osnovali i odredili im svrhu. U tom smislu imamo i moralnu obavezu da ispoštujemo volju vakifa kako bi i oni mrtvi našli svoj mir. Članom 17 se dodaje novi stav koji glasi: "Vjernici, odnosno lica u organima, odnosno ustanovama iz čl. 47 i 48 ovog zakona i stava 1 ovog člana, kojima se ishrana obezbjeđuje u tim organima, odnosno ustanovama imaju pravo na izbor hrane u skladu sa vjerskim učenjima ili uvjerenjima.", što će omogućiti pravo na izbor hrane u skladu sa vjerskim načelima u menzi, bolnici ili nekoj drugoj državnoj ustanovi. Takođe, nakon člana 60 dodaje se novi član 60b kojim je propisano: "Ugovori koje je Vlada zaključila sa vjerskim zajednicama proizvode pravno dejstvo i poslije stupanja na snagu ovog zakona.". Uputio je apel Vladi i Islamskoj zajednici u Crnoj Gori da koriguju Ugovor o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori od 30. januara 2012. godine i izbrišu stav 2 člana 6 koji propisuje: "Islamska zajednica u Crnoj Gori će nakon izbora kandidata, a prije imenovanja reisa, o tome, na povjerljiv način, obavijestiti Vladu Crne Gore.". Ovaj stav je u suprotnosti sa članom 7 Zakona kojim je propisano da vjerska zajednica slobodno odlučuje o izboru svog vjerskog poglavara, imenovanju i ovlašćenjima svojih vjerskih službenika i drugog vjerskog osoblja. Na ovaj način zadire se u slobodu odlučivanja Islamske zajednice o izboru reisa. Venecijanska komisija je u svom Izvještaju iz 2015. godine problematizovala ovo pitanje zbog čega se ono nije našlo u Zakonu, ali je ostalo u

Ugovoru, a neobjašnjivo je zašto ta odredba postoji samo u Ugovoru sa Islamskom zajednicom, a ne postoji u drugim sličnim ugovorima.

Član Odbora Miodrag Lekić ukazao je da je tema rasprave vrlo kompleksna i nije samo pravnog i vjerskog, već i kulturnog, istorijskog, političkog i emotivnog karaktera. Podsjetio je na svoje riječi sa prošlogodišnje sjednice Skupštine kojima je završio izlaganje: "Povucite taj neozbiljan Zakon, napravite haos...". Dakle, bilo je poznato da se radilo o političkoj operaciji marketinškog karaktera koja je počela na kongresu jedne partije. Događaji na sjednici su posljedica dešavanja od prije godinu dana, te se nada da u narednih godinu dana ista tema neće biti tretirana. Poremećene su vrijednosti i stanje u crnogorskom društvu zbog čega crkve i vjerske zajednice ne mogu biti kao izolovano ostrvo, iako je filozofsko utemeljenje materije mnogo starije od političkog. Saopštio je da je materijal koji su poslanici dobili temeljan, bogat i raznovrstan, ponuđen je jedan pluralizam mišljenja što je izuzetno važno – tu su Mišljenje Venecijanske komisije, diskusija i uporedna iskustva, tako da niko ne može dati primjedbu da je nešto na brzinu odrađeno. Interesantno bi bilo saznati u kolikom procentu sakralni objekti čine kulturnu baštinu Crne Gore. Novine u predloženim izmjenama i dopunama Zakona vezane za Islamsku zajednicu u Crnoj Gori nijesu samo terminološkog, već suštinskog karaktera u tretiranju vakufa, kao termina sa pravnim i istorijskim značenjem. Ostaje pitanje zašto diskusija nije bila duža, jer svi smo u principu za duže diskusije u vezi sa uređenjem prava. Pošto je pročitao da je jedna stranka koja je komponentna Vlade predložila amandmane na Predlog zakona, upitao je ministra da li su isti razmatrani, da li su na sjednici Vlade imali različita mišljenja i da li je bilo preglasavanja, uzimajući u obzir neobičnost situacije budući da je ta stranka mogla da ih uvrsti u sami Predlog zakona. Usvajanjem Predloga zakona ne završava se posao, jer će usvojeni zakon morati da izdrži probu vremena. Pravo svakog subjekta je da pokreće i osporava nečiju imovinu u sklopu regularnog toka koji važi za sve pravne subjekte, što je u skladu sa Mišljenjem Venecijanske komisije. Zaključio je da su odnosi države i crkve u vjekovnoj istoriji Crne Gore bili apsolutno pozitivni, čak je i za vrijeme socijalizma na snazi bio zakon koji je, i pored toga što je bio anahron i što ga je trebalo izmijeniti, bio tolerantniji od sadašnjeg.

Poslanik Marko Milačić je podsjetio da je 28. decembra 2019. godine, tačno prije godinu dana, Predsjednik Crne Gore potpisao ukaz o proglašenju neustavnog i diskriminatornog Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, na dan kada se obilježava rođendan svetog Vasilija Ostroškog. Zahvalio je predstavnicima vjerskih zajednica na značajnoj podršci i poručio da ubuduće u duhu veće solidarnosti treba zajedno da brane ono što im je zajedničko kroz zakon koji je jednak za sve. Nije mu jasno zašto se održava protest patriotskog skupa ispred Skupštine, te smatra da se upravo na sjednici Odbora održava patriotski skup najvećeg mogućeg nivoa, jer se izmjenama i dopunama Zakona dobija moderna i pravna država. Izjavio je da se borio za legalnost i očuvanje Ustava Crne Gore putem vanvremenih litija za očuvanje imovine jedne vjerske zajednice – Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori. Zahvalio je do neba "nikad umrlom Mitropolitu" i ocu Gojku Peroviću za borbu za duh istinske, prave Njegoševе Crne Gore. Smatra da se borio za zakonitost u svakom smislu te riječi, a da su ljudi koji protestuju ispred Skupštine dobronamjerni i da su pročitali Predlog zakona ne bi imali razloga da protestuju. Ko god pročita Predlog zakona ne može naći nešto što je za milimetar favorizacija bilo koje vjerske zajednice. U njemu su definisane knjiga evidentiranih vjerskih zajednica i knjiga registrovanih vjerskih zajednica u okviru jedinstvene evidencije i tu nema nikom nešto da smeta. Ako već imamo prepoznate tradicionalne vjerske zajednice, zar je problem da budu evidentirane, a ako postoje nove, kako god se one zvale, zar je problem da budu registrovane? Pozvao je sve ljude u Crnoj Gori na mir, a one koje imaju dileme i koji gledaju kroz ideološku, nacionalnu, vjersku ili partijsku

prizmu da uzmu i pročitaju Predlog zakona i da pokušaju da razumiju njegov tekst. Jako mu je drago što je, kao primjer jednakosti za sve, u Predlogu zakona pored riječi „zadužbina“ dodata riječ „vakuf“, što je po volji Islamske zajednice. Usvajanje Predloga zakona pomiriće Crnu Goru i sve njene vjerske zajednice i donijeće pravdu Srpskoj pravoslavnoj crkvi koja je najveća vjerska zajednica, što treba da čuju braća i sestre koji protestuju ispred Skupštine. Ono što su uradili predstavnici opozicije na sjednici pokazatelj je njihovog doživljaja demokratije i demokratskog kapaciteta, jer ne umiju da se ponašaju u istinskoj demokratiji. Ukazao je da se poslanici vlasti u ime poslanika opozicije, kao i u ime ljudi ispred Skupštine bore za ljubav iako oni to ne razumiju, tako sprečavajući brutalnu krađu imovine najveće vjerske zajednice u Crnoj Gori – Srpske pravoslavne crkve.

Poslanik Marko Kovačević je izjavio da su na sjednici Zakonodavnog odbora, čiji je predsjednik poslanici opozicije iskazivali stavove i govorili o Predlogu zakona izvan nadležnosti Zakonodavnog odbora koji se bavi procjenom usklađenosti predloga zakona sa Ustavom i zakonima Crne Gore. Nakon toga su se naljutili na ministra Vladimira Leposavića koji im nije odgovorio na pitanja. Više puta im je sugerisano da će se održati sjednica matičnog odbora i plenum na kojima će moći da iznesu svoje stavove. Kada je došao trenutak da se ukrste stavovi, oni su "pobjegli" iz sale "glavom bez obzira", čime su pokazali ko bježi od odgovora i prave argumentacije. Ukazao je da su se na sjednici Zakonodavnog odbora od strane opozicionih poslanika čule uvrede prema narodu kojem pripadaju ministar i on sam. Poslanica opozicije upotrijebila je pogrdni termin za srpski narod u Crnoj Gori, na šta bi i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mogao nekom prilikom da se osvrne. Ocijenio je da Predlog zakona omogućava svim vjerskim zajednicama ravnopravan položaj, što je najviše rastužilo i razočaralo predstavnike opozicije koji su napustili sjednicu. Protive se izmjenama Zakona razočarani brojem vjernika koje imaju neke druge vjerske zajednice, a na kongresu stranke su željeli da na sebe preuzmu religijska svojstva kako bi uređivali religijski život građana Crne Gore. To je jedina sfera u kojoj nijesu mogli ostvariti uticaj kakav su imali u državnim institucijama. Ne možemo se boriti protiv volje naroda da pripadaju jednoj ili drugoj vjerskoj zajednici. Njihovo razočaranje proizilazi iz činjenice da najveći dio građana pripada Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Prošle godine vjernici Srpske pravoslavne crkve bili su zaustavljeni na Blažovom mostu kada su krenuli ka crkvi posvećenoj Svetom Simeonu zato što je trebalo da prođu ispred Skupštine, a ove godine se situacija promijenila, pa je, i pored epidemioloških mjera, ispred Skupštine protestni skup. Saopštio je da niko od njih nema ništa protiv iskazivanja mišljenja, ali demonstranti ispred Skupštine su svojim djelovanjem dali objašnjenje zašto je u školama u Crnoj Gori potrebno uvesti vjeronauku. Pokazali su da ne poznaju suštinu pravoslavnog hrišćanstva i da nijesu pročitali nijednu poslanicu Svetog Petra Cetinjskog. Neznanje najviše opterećuje naše odnose i na tome treba raditi u narednom periodu, zaključio je poslanik Kovačević.

Rektor Cetinjske bogoslovije Gojko Perović, predstavnik Mitropolije crnogorsko primorske je saopštio da Srpska pravoslavna crkva (SPC) i sve njene eparhije u Crnoj Gori smatraju da će izmjenama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica doći do napretka, jer se njima uklanjaju imovinsko-pravne teme i pojašnjavaju i razlikuju termini evidencije i registracije. SPC ne prepoznaje niti želi da njena imovina bude izvan evidencije poreskog sistema, katastra nepokretnosti ili bilo kog drugog segmenta pravnog poretka u Crnoj Gori. SPC podliježe zakonima Crne Gore, upisana je u knjige države Crne Gore, ali crkvena imovina nije državna. Učesnici smo velikog časa demokratije i upoznajemo se sa osnovama prava – SPC djeluje, radi, živi, osniva imovinu u svojoj matičnoj državi Crnoj Gori i ne doživljava kao grijeh da se napravi distinkcija između toga šta je državna, a šta crkvena imovina.

U Knjaževini i Kraljevini Crnoj Gori to je bilo jasno prepoznato u djelima Valtazara Bogišića i u onome što je dokumentovao svaki pismeni Crnogorac. Zaključio je da je SPC braneci svoja prava odbranila Ustav Crne Gore.

Savjetnik za pravna pitanja reisa Islamske zajednice u Crnoj Gori Muharem Demirović naglasio je da je Islamskoj zajednici ostavljen veoma kratak rok za izjašnjavanje o Predlogu zakona, pogotovo ako se imaju u vidu šire konsultacije koje je neophodno obaviti unutar organa Islamske zajednice. Resornom ministru dostavljeni su preliminarni predlozi i sugestije Islamske zajednice na Predlog zakona, koje su se odnosile na njenu specifičnost. Većina sugestija Islamske zajednice je prihvaćena i u Predlogu zakona inkorporirani su:

- institut Islamske zajednice- vakuf, koji je Islamskoj zajednici garantovan Berlinskim ugovorom iz 1878. godine,
- potvrda pravne snage Ugovora o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori zaključenog 2012. godine,
- mogućnost izbora hrane u ustanovama koje pružaju kolektivne obroke u skladu sa vjerskim uvjerenjima,
- zaštita objekata vjerskog obrazovanja od eventualnog izvršenja i
- samostalan izbor vjerskog poglavara.

Islamska zajednica izražava žaljenje zbog insistiranja na brisanju člana 38 Zakona jer je on služio kao garancija da se imovina vjerskih zajednica neće upisivati na pravna lica van Crne Gore. Takođe, žale jer se nije radilo na izdvajanju vjerskog od gradskog komunalnog groblja. Zaključio je da je identitet građana višeslojan, a da nekad dominiraju vjerski, nekad nacionalni, politički ili kulturološki identiteti, pri čemu bi identitet pripadnosti zajedničkom prostoru prošlosti, sadašnjosti i budućnosti trebao biti svima nespornan. Mjerilo dobrog zakona je visok stepen saglasnosti svih činilaca prilikom donošenja zakona i društvena stabilnost kao rezultat primjene zakona.

Predsjednica Jevrejske zajednice Crne Gore Nina Ofner Bokan saglasna je da je na sjednicu trebalo pozvati predstavnike Crnogorske pravoslavne crkve koja predstavlja narod koji se okupio ispred Skupštine Crne Gore. Propuštena je prilika za pomirenje dvije strane koje mogu pomiriti samo njihovi vjerski poglavari. Svaka vjeroispovijest treba da uživa ista prava garantovana Ustavom, bez obzira na druge okolnosti kao što su brojnost vjernika ili sveštenstva. Postavila je sljedeća pitanja:

- Da li su izmjene i dopune Zakona usklađene sa pravnim poretkom, Ustavom Crne Gore i međunarodnim konvencijama koje je Crna Gora potpisala?
- Da li predložene izmjene dovode u ravnopravni položaj sve vjerske zajednice u pogledu registrovanja novih i u pogledu evidentiranja postojećih?
- Da li Predlog zakona obezbjeđuje jednaka prava i obaveze za sve, na način da nijedna vjerska zajednica neće biti diskriminisana ili favorizovana?
- Da li je nekom odredbom Zakona o državnoj imovini iz 1999. godine propisano da su vjerski objekti i zemljište vjerskih zajednica u svojini države?
- Da li su i na koji način zaštićene zajednice koje su potpisale ugovor sa državom?

Izjavila je da ima razumijevanja za hitnost postupka i da je saglasna sa svim izmjenama koje su u skladu sa Ustavom. Zaključila je da su male vjerske zajednice veliko bogatstvo multietničke i sekularne Crne Gore.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković podsjetio je da je stav Zaštitnika bio da je trebalo donijeti dva zakona što je saopšteno i predstavnicima Venecijanske komisije kada su pitali Zaštitnika za mišljenje o Predlogu zakona. Stav Venecijanske komisije nije bio da predlog treba promijeniti u dijelu koji se tiče tereta dokazivanja, već su naveli da

nacionalnom zakonodavstvu ostavljaju da to pitanje riješi. U obrazloženju Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica navedeno je da se primjedbe Venecijanske komisije odnose na „obezbjeđenje elementarne jednakosti i vladavine prava...“. Međutim, nije bio problem u konstrukciji Zakona kao takvog, već u domenu njegovog izvršenja, što će i pored predloženih izmjena i dalje biti problem. Propuštena je velika šansa – među braćom su stvari mogle biti mnogo drugačije da su se vidjele suštinske primjedbe Crnogorske pravoslavne crkve upućene preko medija, a rekli su da smatraju da je 85% Predloga zakona prihvatljivo. Ključni dio priče je u domenu kako će se tumačiti pojedine odredbe zakona i to nije pitanje na koje odgovor može uvijek da zakonodavac, jer će taj odgovor dati i sudovi, odnosno organi koji budu sprovodili zakon. Što se tiče pitanja da li je diskriminatorno to što sa Srpskom pravoslavnom crkvom nije zaključen ugovor, a jeste sa drugima, pa se iz toga crpe prava i obaveze, podsjetio je na stav 11 Mišljenja Venecijanske komisije gdje se, između ostalog, navodi da ti sporazumi ne zamjenjuju obaveze koje nameće zakonodavstvo, kao što je registracija, a do sada nije potpisan sličan sporazum sa Srpskom pravoslavnom crkvom i Crnogorskom pravoslavnom crkvom. Postavljeno je važno pitanje šta se dešava ako je neka odredba ugovora protivna zakonu, a odgovor je da bi to bio ništavan ugovor.

Zaštitnik je saopštio da je predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović do sada imao korektan odnos prema Zaštitniku i prilikom upućivanja poziva za učestvovanje na sjednici Odbora uvijek je naznačio zbog čega se Zaštitnik poziva. Podsjetio je na apel predsjedniku Odbora da se pozovu predstavnici Crnogorske pravoslavne crkve bez obzira na političku, društvenu ili neku drugu podlogu poziva, a njena podloga je bila upravo u vezi pitanja tradicionalnih vjerskih zajednica. Ministar Vladimir Leposavić je s pravom upozorio da postoji praksa Evropskog suda za ljudska prava u vezi tradicionalnih vjerskih zajednica, ali to će tek biti pitanje koje treba da rješavamo. Sve vjerske zajednice u Crnoj Gori imaju ista prava i obaveze, a koje su tradicionalne i koje nijesu- za to je potrebno uspostaviti kriterijume. Tako je urađeno u Hrvatskoj u predmetu *„Savez crkava „Riječ života” i ostali protiv Hrvatske”* gdje je izopštavanje određene vjerske zajednice da ne zaključi takav temeljni ugovor ili kašnjenje u zaključenju ugovora predstavljalo diskriminaciju. Ustanovljena je posebna Komisija pri Vladi Republike Hrvatske koja se bavila ovim pitanjima, ali nije odlučivala o tome ko jeste, a ko nije tradicionalni oblik vjerske zajednice, niti je odlučivala o vremenskom kašnjenju zaključivanja ugovora za svaku od vjerskih zajednica. U dokumentu Venecijanske komisije iz 2004. godine navedeno je da vjerskim zajednicama koje žele da steknu status pravnog lica ne treba postavljati preteške birokratske ili bilo koje druge uslove da to i ostvare. Zakon je nedorečen u određenju šta su postojeće vjerske zajednice – ne radi se samo o registraciji vjerskih zajednica po važećem Zakonu, već se to pitanje odnosi i na 31 vjersku zajednicu koje su postojale prije donošenja Zakona. Registracija se ne traži kao obaveza za omogućavanje ostvarivanja prava i sloboda, ona nije nužnost već samo mogućnost. Neke države su pribjegle traženju registracije ne da bi sebi pravni put učinili lakšim, već da se uz što manje birokratskih kriterijuma vjerske zajednice inkorporiraju u postojeći pravni sistem, što se upravo dobronamjernim tumačenjem Zakona pokušava postići u Crnoj Gori. Zakon i Predlog zakona odnose se i na regulisanje vjerskih uvjerenja, ali u vezi tog pitanja postoji značajan nedostatak. Ako u Zakonu ili barem u radu državnih organa i sudova ne dobijemo adekvatno mjesto za pitanje uvjerenja, imaćemo veliki problem. Kod regulisanja položaja vjerskih zajednica i zajednica uvjerenja mora se ustanoviti princip jednakosti. U vezi sa stavovima Venecijanske komisije o određenim pitanjima, potrebno je razumjeti da su oni često dvosmisleni.

Zaštitnik je saopštio da svaki put na sjednici Odbora mora da objašnjava postupak utvrđivanja diskriminacije. Članovi Odbora i poslanici DPS-a ukazali su da nepozivanje

predstavnik Crnogorske pravoslavne crkve asocira na diskriminaciju. Međutim, ne postoji pravo neke vjerske zajednice da prisustvuje sjednicama Odbora zbog čega predsjednik Odbora nije učinio diskriminaciju u pravnom smislu, a da li je dobro postupio objašnjeno mu je lično i prije nego što mu je upućen Dopis. Crnogorska pravoslavna crkva ima, prema navodima *State Department*-a određeni procenat vjernika, a prema navodima CEDEM-a drugi procenat vjernika – sredina tih procenata je 20-25% crnogorskog stanovništva. Zaštitnik je ukazao predsjedniku Odbora da se Demokratski front u prethodnom periodu nalazio u podređenoj situaciji u kojoj se trenutna opozicija sada nalazi, kao i da pored "pobjedničkog naleta" mora da zna da kao predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore ima veliku odgovornost za svoje postupke. Ako je predsjednik želio da pozove tradicionalne zajednice, trebao je da pozove ne samo njih 16 koje su evidentirane, već 31 koje su prepoznate prethodnim Zakonom, jer se Predlog zakona odnosi na prepoznate zajednice. Dijalog između vjerskih zajednica i države je prijeko potreban. Evropski sud za ljudska prava smatra neophodnim uspostavljanje kriterijuma za prepoznavanje tradicionalnih zajednica. Neke zajednice za koje se smatra da nijesu tradicionalne, a koje su na spisku prepoznatih vjerskih zajednica starije su hiljadama godina i od pravoslavlja i katoličanstva.

Zaštitnik smatra da je obrazloženje Predloga zakona veći problem od samog Predloga zakona. U obrazloženjima mora postojati jasan stav o određenim pitanjima, ali ne smije se zalaziti u nadležnost drugih organa, kao na primjer korišćenjem termina "ustavan" i "neustavan" jer za to postoji nadležna institucija. U potpunosti je razumljivo što je Predlog zakona sveden na imovinska prava vjerskih zajednica i što vjeroispovijest u Crnoj Gori nije dovedena u pitanje. Pitanje imovine će se rješavati na Evropskom sudu za ljudska prava kao pravo na mirno uživanje imovine, a ne kao pravo na slobodu vjeroispovijesti. Zaštitnik je uvjeren da u Predlogu zakona postoji nekoliko normi koje zahtijevaju objašnjenje, ali razumije da ne postoji perfektan zakon. Ne zna da li je dobro što se Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica donosi u ovako kratkom roku.

Vrata Zaštitnika su uvijek otvorena za sve, jer konstantno treba razgovarati. Zaštitnik nije prisustvovao i učestvovao u izradi Predloga zakona, a njegovo mišljenje o Predlogu zakona je dato prilikom njegovog razmatranju na Odboru prethodne godine. Na prethodnoj sjednici Odbora Zaštitnik je ukazao poslanicima da su oni ogledalo naroda i da odgovaraju za izgovorenu riječ, ali da se ne trebaju uzdržavati, jer imaju pravo na slobodu izražavanja. Obaveza Zaštitnika je da jednako cijeni stavove vjernika Crnogorske pravoslavne crkve i Srpske pravoslavne crkve, a na Odboru je da uspostavi ljudski dijalog za razliku od ekumenskog dijaloga za koji ne može snositi odgovornost. Nije dobro da energija podjela kumulira jer će se time produbiti podjele u Crnoj Gori.

Savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting saopštila je da je Visoka komesarka Ujedinjenih nacija u proteklih godinu dana pratila razvoj događaja u vezi sa Zakonom o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i imali su priliku da se sastanu sa predsjednikom Vlade u vrijeme kad je bio u toku dijalog sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Drago joj je što je čula da je ministar prihvatio inkluzivni dijalog, što bi bilo drago i Visokoj komesarki da čuje. Podsjetila je da su 2019. godine Ujedinjene nacije pisale svim državama članicama u vezi sa smjernicama koje je usvojio Savjet za ljudska prava, a odnose se na učešće građana, odnosno vjerske zajednice u javnim pitanjima. Učešće se dešava svuda, ali se uvijek može unapređivati, pa su Ujedinjene nacije ponudile smjernice i ta ponuda Vladi i državi Crnoj Gori je još uvijek na snazi.

Predstavnik predlagača, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Leposavić izjavio je da se suštinski mijenja, odnosno poboljšava 20-30% Zakona, uz unapređenje

kataloga vjerskih prava i sloboda. Zadovoljan je što je imao čast da putem kraćih jezičkih formulacija nekoliko stavova Zakona, suštinski poboljša poštovanje imovinsko-pravnih odnosa, dostojanstva ličnosti i volju raspolaganja imovinom onih koji žele da zavještaju imovinu, naročito vakufa, a u tom smislu predloženo je i unošenje riječi "vjerski poglavar" zato što je Zakonom samo predviđeno da vjerska zajednica slobodno odlučuje o izboru vjerskog osoblja, što je dvoznačno. Da bi se mislilo i na vjerske poglavare bilo je potrebno dobronamjerno tumačiti Zakon, a pošto tumačenja često nijesu ili se ne možemo pouzdati da će biti dobronamjerna, bilo je neophodno otkloniti dilemu. Stav u Ugovoru o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori koji predviđa neophodnost javljanja Vladi Crne Gore o izboru novog reisa, naročito na povjerljiv način, predstavlja kršenje ljudskih prava, tim prije što su vjerske zajednice dužne da svaku promjenu odgovornog lica koje predstavlja vjersku zajednicu naznače u korespondenciji sa državnim organom, kao na primjer kod etikecije, pravnog saobraćaja i svake druge komunikacije. Zbog toga je ova norma zadiranje u autonomiju, jer nema svrhu da do obavještavanja dođe već da se putem povjerljivog obavještenja na neki način utiče na izbor vjerskog poglavara, što nije dozvoljeno. Ovo je, prema njegovom uvjerenju, stav svih u Vladi i uz dobru volju i angažman biće jednostavno uticati da se sa svim vjerskim zajednicama sklope, obnove ili poboljšaju sporazumi. Poslije jednog slučaja u Hrvatskoj u kojem se odlučivalo 2008. i 2011. godine Evropski sud za ljudska prava je zaključio da je svaka država dužna da nakon sklapanja sporazuma o saradnji sa jednom vjerskom zajednicom ili crkvom isti takav sporazum po obimu garantovanih prava i zaštite ponudi svim drugim koje to žele.

Tokom pripreme Predloga zakona javna rasprava nije bila nikad javnija i nikad veća, a počela je prije godinu dana. Ta vanvremenska rasprava vodila se svakog četvrtka i nedjelje u svim vremenskim uslovima i svim gradovima i ulicama, gdje su desetine i stotine hiljada ljudi tražili da se Zakon povuče, odnosno izmijeni u spornim djelovima oko imovine i registracije. Postoji formalni izvor prava kao što je zakon, ali postoji i materijani izvor prava koji čine društvene snage koje kreiraju pravo i koje traže da se nešto na jedan ili drugi način reguliše. Što se tiče hitnosti usvajanja Predloga zakona, sve je urađeno u skladu sa Zakonom o državnoj upravi koji nije slučajno predvidio situaciju postojanja razloga hitnosti. Razlozi vezani za hitnost usvajanja Predloga zakona se ogledaju u tome što prijeti primjena pojedinih diskriminatorskih članova Zakona po isteku godinu dana od dana stupanja Zakona na snagu, što bi se desilo u prvih nekoliko dana januara 2021. Razlog hitnosti je da se izbjegnju određene hibridne situacije u kojima će predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti vršiti pritisak na nadležne organe ili uprave zadužene za sprovođenje Zakona, koji je očigledno javno odbačen kao nelegitiman i čija je legalnost upitna. Nije važno da li je nešto legalno ako ga ljudi neće, to jest ako je nelegitimno i potrebno je slušati zahtjeve građana. Takođe, razlog hitnosti je pravna zaštita crkava i vjerskih zajednica i sprečavanje narušavanja društvenog mira i bezbjednosti. Razlozi za hitnost usvajanja Predloga zakona u ovom slučaju postoje više nego u svim prethodnim slučajevima u istoriji Crne Gore.

U vezi amandmana Kluba poslanika "Crno na bijelo", ministar dr Vladimir Leposavić je ukazao da su saopštene pojedine korisne sugestije u toku rada Vlade koje su "u hodu" unesene u tekst Predloga zakona, kao što su unošene i nakon razgovora sa predstavnicima crkava i vjerskih zajednica, odnosno na sugestiju Sekretarijata za zakonodavstvo. Svi koji su predviđeni da učestvuju u postupku bili su uključeni. Predlog zakona na sjednici Vlade utvrđen je jednoglasno, nakon određenih korekcija kako bi tekst bio jasan i termini pravnički usklađeni, na primjer da se ne koristi termin "istorijski kontinuitet", što je bilo u potpunosti legitimno. Kasnije, u toku rada stigla je molba da se razmotri uvođenje još dvije formulacije kako bi se poboljšala pravna sigurnost i naglasilo poštovanje onoga što je jedinstveni pravni poredak Crne Gore i njena teritorijalna

cjelovitost i integritet. Pored toga i politički subjekti Demokratskog fronta pružili su svoje konstruktivne predloge.

Izmjenama i dopunama Zakona omogućit će se jednaka pravna zaštita svih vjerskih zajednica bile one velike ili male, uključujući i one koje će se formirati u budućnosti. Uslov da tri osobe mogu formirati vjersku zajednicu je veoma liberalan, liberalniji od uslova u Hrvatskoj koji zahtijeva 300 članova za osnivanje vjerske zajednice, ali Vlada nije htjela da mijenja ovo pitanje kako ne bi trpjela kritike da pokušava učiniti Zakon konzervativnijim. Broj članova neke vjerske zajednice nije važan za odlučivanje o obimu prava vjerske zajednice. Postoji posebna odgovornost Vlade da štiti manje vjerske zajednice, jer po prirodi stvari postoji tendencija njihove ugroženosti. Izuzetno je važna primjena zakona i vođenje dijaloga. Zakon ne može da stvara ni da gasi crkve, niti može da rješava sporove među njima. Sporovi su dio njihove autonomije, u smislu njihovih vjerskih pravila, učenja i kanona.

Ministar dr Vladimir Leposavić smatra da je u situaciji kada je nešto očigledno neustavno, kao što su norme važećeg Zakona, onda potpuno legitimno da se to i kaže. Pred Ustavnim sudom ili nekim drugim ne dokazuju se notorne činjenice. Mišljenje da su norme neustavne nije samo njegovo, već i velikog dijela stručne i laičke javnosti. Takođe, prošle godine jedan dio poslanika Zakonodavnog odbora konstatovao je da je Zakon u skladu sa Ustavom, a drugi da nije. Iako Zakonodavni odbor nije Ustavni sud, može da zaključuje da li je neki predlog zakona u skladu sa Ustavom ili nije. U jednom dijelu pravnog sistema i životu dozvoljeno je da se takve konstatacije daju. Obrazloženje Predloga zakona nije pravna norma i piše se slobodnijim stilom, pa je u njemu legitimno iznijeti pravni stav. Prema mišljenju Vlade i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava Predlog zakona je usklađen sa sledećim međunarodno-pravnim aktima: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Pakt o građanskim i političkim pravima, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama, Međunarodna konvencija o ukidanju rasne diskriminacije, Konvencija o pravima djeteta, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, posebno Protokol 1 uz Evropsku konvenciju koji se tiče prava na imovinu, Okvirna konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Povelja o osnovnim pravima i slobodama u Evropskoj uniji i Preporuka Evropske komisije protiv rasizma i netrpeljivosti.

Obaveza države je da poštuje ugovore sklopljene sa svim crkvama i vjerskim zajednicama, jer su isti obavezujući. Međutim, zakon i ugovori koji se sklapaju sa vjerskim zajednicama nijesu isti pravni akti i nemaju istu prirodu ili pravnu snagu. Zakon ne određuje stepen pravne snage tih ugovora, ali označava da su oni validni i da imaju pravnu snagu. Čak i ti ugovori nijesu iste pravne snage, jer je sa Rimokatoličkom crkvom ugovor sklopljen sa Vatikanom kao državom članicom UN-a i riječ je o međunarodnom ugovoru koji po Ustavu Crne Gore imaju primat nad zakonima. Ugovori ostalih vjerskih zajednica nemaju tu kvalifikaciju, bez obzira gdje im se nalazi sjedište, pa za te ugovore sud ocjenjuje koje su pravne snage. Povodom ovog pitanja naši državni organi još uvijek se nijesu oglašavali, a odgovor će se utvrditi tek kada neka vjerska zajednica zatraži svoja prava pozivajući se na odredbe ugovora, odnosno zakona. Dobar način da se riješi ovo pitanje jeste da se pristupi izmjenama i dopunama ugovora i da se usklade sa onim što je prihvatljivo kao zakonsko rješenje ili ukoliko nije zakonom konkretizovano, a ne protivi se smislu i normama sadržanim u zakonu, da se u ugovoru definiše sklad koji nije protivan zakonskom rješenju.

Predstavnik predlagača ministar dr Vladimir Leposavić ukazao je da su tražili rješenja vezana za član 38 Zakona i za vjerska groblja, ali je prevagnula potreba da se dodavanjem novih izmjena ne usloži tekst i stvore preobimne izmjene za koje u kratkom periodu javne rasprave ne bi stigli sprovesti konsultacije sa svim uključenim akterima. Ova pitanja bi izvjesno dovela do

neophodnosti izmjena i dopuna još nekih zakonskih rješenja u Crnoj Gori. Ministar je u potpunosti saglasan sa navedenim potrebama svih vjerskih zajednica i u narednom periodu Ministarstvo će raditi na pronalaženju adekvatnog rješenja predlaganjem zakonskih i podzakonskih akata o imovinskim pitanjima, kao i o pitanjima različitog statusa nepokretnosti na način kako to nalaže priroda stvari vezanih za život čovjeka. Ministarstvo namjerava da radi na pripremi teksta nacrtu građanskog zakonika, ili "nacrtu građanskog zakonika za Crnu Goru", kako bi ga nazvao zbog tradicije i vez sa Zakonikom Valtazara Bogišića i možda će u njemu biti prilike da se razmatra pitanje sakralne imovine, odnosno prvorazredne nepokretnosti sakralnog karaktera kao što su vjerska groblja.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) podržao Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i predložio Skupštini da ga usvoji.

Nakon rasprave, Odbor je na osnovu člana 69 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore podnio Skupštini

IZVJEŠTAJ
O RAZMATRANJU PREDLOGA ZAKONA
O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI
UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, kao matični odbor, na Drugoj sjednici, održanoj 28. decembra 2020. godine razmotrio je PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA, koji je podnijela Vlada Crne Gore.

Sjednici su prisustvovali predstavnik predlagača zakona- ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava, predstavnici sledećih vjerskih zajednica u Crnoj Gori: Mitropolije crnogorsko-primorske, Islamske zajednice u Crnoj Gori, Nadbiskupskog ordinarijata Bar i Jevrejske zajednice Crne Gore, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i određeni broj zainteresovanih poslanika, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore. Na sjednici su učestvovala i savjetnica UN za ljudska prava i programska asistentkinja u NVO “Građanska alijansa”.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je informisao o dva dopisa upućena Odboru za ljudska prava i slobode, 25. decembra 2020. godine, koji su proslijeđeni svim članovima Odbora.

Riječ je o Dopisu kojim je Crnogorska pravoslavna crkva zahtijevala učešće na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i Dopisu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kojim je uputio apel Predsjedniku Odbora da na sjednicu pozove i predstavnike CPC na sjednicu.

Predsjednik Odbora je saopštio da je njegovo pravo da odluči koga će pozvati na sjednicu Odbora i da je pozvao predstavnike tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica.

Članovi Odbora za ljudska prava i slobode iz Demokratske partije socijalista: dr Halil Duković, Vesna Pavićević, Mevludin Nuhodžić i poslanici DPS-a, koji su učestvovali u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore Aleksandra Vuković i Dragutin Papović na početku sjednice su reagovali proceduralno.

Član Odbora dr Halil Duković, koji je bio predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode u prethodna dva skupštinska saziva, saopštio je da je Odbor za ljudska prava i slobode kojim je predsjedavao bio prepoznat po zaštiti ljudskih prava i sloboda svih i po tome što ovaj Odbor nikada nikom nije uskraćivao prava, niti je nekom uskratilo pravo na izražavanje mišljenja. Saopštio je da je stav DPS-a da bojkotuje rad Odbora koji treba da se bavi ljudskim pravima i slobodama, a na samom početku rada vrši diskriminaciju. Razlog zbog kojeg su danas na sjednici jeste značaj Zakona koji se tiče stuba crnogorske državnosti, a čije predložene izmjene i dopune su na dnevnom redu sjednice. I ubuduće će nastaviti da bojkotuju rad Odbora koji bi trebalo da štiti ljudska prava svih građana, a ne da vrši diskriminaciju bilo koga, po bilo kom osnovu. Smatra da svako ima pravo da saopšti svoje mišljenje, a time i predstavnici vjerske zajednice koja je tražila da prisustvuje sjednici Odbora.

U odgovoru Predsjedniku Odbora Vučuroviću, poslanik Dragutin Papović je saopštio da su prilikom pripreme nacrtu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica sve vjerske zajednice mogle dostaviti primjedbe i sugestije, a gotovo sve evidentirane vjerske zajednice učestvovala su na Tribini u okviru Javne rasprave početkom septembra 2015. godine u Podgorici.

Poslanik Mevludin Nuhodžić smatra da Odbor za ljudska prava ima obavezu da pojača transparentnost i unaprijedi dijalog. Takođe mora iskazati sekularni odnos prema vjerskom pitanju, jer ne postoji službena religija ili zvanični stav o religiji. Na sjednicu je bilo neophodno pozvati sve vjerske zajednice koje žele da učestvuju u dijalogu i da daju svoj doprinos.

Pošto se i vlast i opozicija zalažu za evropske vrijednosti neophodno je da se dobije i mišljenje Venecijanske komisije po ovom pitanju, kako bi na osnovu njega mogli otvoriti raspravu sa aspekta ljudskih prava, što su zahtijevali i ostali poslanici iz Demokratske partije socijalista navodeći da treba dati pauzu, odnosno prekid sjednice do dostavljanja Mišljenja Venecijanske komisije.

Prije utvrđivanja dnevnog reda, članovi Odbora iz Demokratske partije socijalista i poslanici DPS-a koji su se prijavili za učešće na sjednici u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore napustili su sjednicu.

Predstavnik predlagača, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava je saopštio:

- da se ne razmatra novi zakon, već se u manjem obimu mijenja Zakon o kojem je Venecijanska komisija već dala Mišljenje, kao i da ne postoji zakonski propis koji obavezuje državni organ da traži ovo mišljenje, pogotovo kada se radi o izmjeni propisa za koji već postoji Mišljenje, a posebno ako se radi o propisu koji doprinosi poštovanju ranije upućenih preporuka Venecijanske komisije. Obavještenje Venecijanskoj komisiji predstavlja akt političke i pravne saradnje sa međunarodnim organizacijama i organima međunarodnih organizacija čija je Crna Gora članica. U tom smislu su, preko Kancelarije za evropske integracije i Ministarstva vanjskih poslova, obaviješteni svi relevantni međunarodni faktori, prije svega organizacije sa kojima Crna Gora ima ugovorni odnos, članstvo ili status kandidata za članstvo;

- da se Predlogom zakona rješavaju dva osnovna pitanja: da se uklone sporne norme koje se tiču imovine, jer je, kako je naveo, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, pošto je Venecijanska komisija dala svoje Mišljenje sa kritikama, saopštila da tim odredbama nije bilo mjesto u Zakonu;

- da je, razgovarajući sa vjerskim zajednicama prije 10-ak dana i sa različitim političkim subjektima, poboljšan tekst Predloga zakona;

- da su primjedbe Venecijanske komisije prihvaćene i unijete u tekst Predloga zakona, čime se kodifikuje Mišljenje Venecijanske komisije sadržano u paragrafima 41, 42, 55, 60, 64, 65, 66, 68, 69 i 78 Mišljenja Venecijanske komisije kojim se: traži izbjegavanje posebnog ad hoc postupka skovanog za konkretan slučaj, u ovom slučaju vjerske zajednice; obezbjeđivanje jednake zaštite svim učesnicima kao i u redovnom sudskom postupku; obaveza uključenosti sudske vlasti u odlučivanje, propisivanje višestepenog dokaznog postupka; propisivanje regularnog i detaljnog dokaznog postupka sa naglaskom na pravilo o teretu dokazivanja; propisivanje o upisu prava vlasništva u katastar nepokretnosti, kao o dokazu; propisivanje o pravilu o sticanju prava svojine održajem kao o dokazu; propisivanje zabrane promjene vlasničkog naslova prije donošenja konačne sudske odluke i druge;

- da je Venecijanska komisija u Mišljenju na Nacrt zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica navela da čl. 62, 63 i 64 nijesu jasni, da su dvosmisleni i da nije jasno šta se njima želi postići;

- da je predloženim izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica propisano da se nijedan upis i nijedno stečeno pravo bilo koje vjerske zajednice, novoosnovane ili postojeće, ne dovedu u pitanje. Evidencije, odnosno registri i svi dokumenti se preuzimaju u autentičnom obliku;

- da je na predlog vjerskih zajednica prihvaćeno da se uvede norma kojom se potvrđuje pravna snaga prethodno sklopljenih sporazuma između crkava i vjerskih zajednica, s jedne i države, s druge strane;

- da se obezbjeđuje da nema diskriminacije između crkava i vjerskih zajednica, uz napomenu da gotovo svaki evropski zakon predviđa postojanje tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica, o čemu govori i Evropski sud za ljudska prava;

- da je predviđeno ono što postoji stotinama godina- klauzula zaštite ličnih imovinskih prava kojom je propisano da niko ne može biti lišen prava svojine bez zakonite odluke suda;

- kada je riječ o statusnom pravu, napravljena je razlika koju je kodifikovao Evropski sud za ljudska prava- prepoznaju se postojeće i novoosnovane crkve i vjerske zajednice, pri čemu je i izbjegnuto termin "tradicionalne" iako je isti legalan i prihvaćen u evropskom pravu, jer je i Evropski sud za ljudska prava u slučaju "Sveti manastiri protiv Grčke" iz 1994. godine ukazao da postoje tradicionalne, postojeće vjerske zajednice koje su u velikom broju evropskih država nastale prije nego su te moderne države osnovane;

- da statusna prava crkava i vjerskih zajednica nijesu redukovana, a katalog prava i sloboda vjerskih zajednica je unaprijeđen i proširen;

- da je predloženo da se član 12 Zakona mijenja i glasi: "U slučajevima premještanja, iznošenja iz države ili otuđenja dobara koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore, a na kojima pravo svojine ima vjerska zajednica, primjenjuju se odredbe zakona kojim se uređuje zaštita kulturnih dobara.", navodeći da ovaj ovaj postupak predviđa tri organa kada treba da se odluči o premještanju, iznošenju iz države ili otuđenju dobara koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore i to: Uprava za zaštitu kulturnih dobara daje mišljenje, zatim nadležna matična ustanova kulture daje mišljenje i nakon toga, Ministarstvo kulture obavezano tim mišljenjem donosi odluku, čime je zaštita kulturnih dobara koja su u vlasništvu vjerskih zajednica pojačana.

Predstavnik Crnogorsko primorske mitropolije je saopštio da Srpska pravoslavna crkva (SPC) i sve njene eparhije u Crnoj Gori smatraju da će izmjenama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica doći do napretka, jer se njima uklanjaju imovinsko-pravne teme i pojašnjavaju i razlikuju termini evidencije i registracije. SPC ne prepoznaje niti želi da njena imovina bude izvan evidencije poreskog sistema, katastra nepokretnosti ili bilo kog drugog segmenta pravnog prometa u Crnoj Gori. SPC podliježe zakonima države Crne Gore, upisana je u knjige države Crne Gore, ali crkvena imovina nije državna. Učesnici smo velikog časa demokratije i upoznajemo se sa osnovama prava – SPC djeluje, radi, živi, osniva imovinu u svojoj matičnoj državi Crnoj Gori i ne doživljava kao grijeh da se napravi distinkcija između toga šta je državna, a šta crkvena imovina. U Knjaževini i Kraljevini Crnoj Gori to je bilo jasno prepoznato u djelima Valtazara Bogišića i u onome što je dokumentovao svaki pismeni Crnogorac. Zaključio je da je SPC braneći svoja prava odbranila Ustav Crne Gore.

Predstavnik Islamske zajednice u Crnoj Gori naglasio je da je Islamskoj zajednici ostavljen veoma kratak rok za izjašnjavanje o Predlogu zakona, pogotovo ako se ima u vidu neophodne šire konsultacije koje je neophodno obaviti unutar organa Islamske zajednice. Resornom ministru dostavljeni su preliminarni predlozi i sugestije Islamske zajednice na Predlog zakona, koje su se odnosile na njenu specifičnost. Većina sugestija Islamske zajednice je prihvaćena – u Predlogu zakona inkorporirani su:

- institut Islamske zajednice – vakuf, koji je Islamskoj zajednici garantovan Berlinskim ugovorom iz 1878. godine,

- potvrda pravne snage Ugovora o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori zaključenog 2012. godine,

- mogućnost izbora hrane u ustanovama koje pružaju kolektivne obroke u skladu sa vjerskim uvjerenjima,

- zaštita objekata vjerskog obrazovanja od eventualnog izvršenja, kao i
- samostalan izbor vjerskog poglavara.

Islamska zajednica izražava žaljenje zbog insistiranja na brisanju člana 38 Zakona jer je on služio kao garancija da se imovina vjerskih zajednica neće upisivati na pravna lica van Crne Gore. Takođe, žale jer se nije radilo na izdvajanju vjerskog od gradskog komunalnog groblja. Zaključio je da je identitet građana višeslojan, a da nekad dominiraju vjerski, nekad nacionalni, politički ili kulturološki identiteti, ali identitet pripadnosti zajedničkom prostoru prošlosti, sadašnjosti i budućnosti trebao bi biti svima nesporan. Mjerilo dobrog zakona je visok stepen saglasnosti svih činilaca prilikom donošenja zakona i društvena stabilnost kao rezultat primjene zakona.

Predstavnica Jevrejske zajednice Crne Gore je saglasna da je na sjednicu trebalo pozvati predstavnike Crnogorske pravoslavne crkve koja predstavlja narod koji se okupio ispred Skupštine Crne Gore. Propuštena je prilika za pomirenje dvije strane koje mogu pomiriti samo njihovi vjerski poglavari. Svaka vjeroispovijest treba da uživa ista prava zagarantovana Ustavom, bez obzira na druge okolnosti kao što su brojnost vjernika ili sveštenstva.

Postavila je sledeća pitanja:

- Da li su izmjene i dopune Zakona usklađene sa pravnim poretkom, Ustavom Crne Gore i međunarodnim konvencijama koje je Crna Gora potpisala?
- Da li predložene izmjene dovode u ravnopravni položaj sve vjerske zajednice u pogledu registrovanja novih i u pogledu evidentiranja postojećih?
- Da li Predlog zakona obezbeđuje jednaka prava i obaveze za sve, na način da nijedna vjerska zajednica neće biti diskriminisana ili favorizovana?
- Da li je nekom odredbom Zakona o državnoj imovini iz 1999. godine propisano da su vjerski objekti i zemljište vjerskih zajednica u svojini države?
- Da li su i na koji način zaštićene zajednice koje su potpisale ugovor sa državom?

Izjavila je da ima razumjevanja za hitnost postupka i da je saglasna sa svim izmjenama koje su u skladu sa Ustavom. Zaključila je da su male vjerske zajednice veliko bogatstvo multietničke i sekularne Crne Gore.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je podsjetio da je stav Zaštitnika bio da je trebalo donijeti dva zakona što je saopšteno i predstavnicima Venecijanske komisije kada su pitali Zaštitnika za mišljenje o Predlogu zakona. Stav Venecijanske komisije nije bio da predlog treba promijeniti u tom dijelu koji se tiče tereta dokazivanja, već su naveli da nacionalnom zakonodavstvu ostavljaju da to pitanje riješi. U obrazloženju Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica navedeno je da se primjedbe Venecijanske komisije odnose na „obezbeđenje elementarne jednakosti i vladavine prava ...“.

Međutim, nije bio problem u konstrukciji Zakona kao takvog, već u domenu njegovog izvršenja, što će i pored predloženih izmjena i dalje biti problem. Propuštena je velika šansa – među braćom su stvari mogle biti mnogo drugačije da su se vidjele suštinske primjedbe Crnogorske pravoslavne crkve upućene preko medija, a rekli su da smatraju da je 85% Predloga zakona prihvatljivo. Ključni dio priče je u domenu kako će se tumačiti pojedine odredbe zakona i to nije pitanje na koje odgovor može uvijek da da zakonodavac, jer se nešto mora ostaviti i sudovima, odnosno organima koji budu sprovodili ovaj zakon. Što se tiče pitanja da li je diskriminatorno to što sa Srpskom pravoslavnom crkvom nije zaključen ugovor, a jeste sa drugima, pa se iz toga crpe prava i obaveze, podsjetio je na stav 11 Mišljenja Venecijanske komisije gdje se, između ostalog, navodi da ti sporazumi ne zamjenjuju obaveze koje nameće zakonodavstvo kao što je registracija, a do sada nije potpisan sličan sporazum sa Srpskom pravoslavnom crkvom i Crnogorskom pravoslavnom crkvom. Postavljeno je važno pitanje šta se dešava ako je neka odredba ugovora protivna zakonu, odgovor je da je to bi to bio ništavan ugovor. Sve vjerske zajednice u Crnoj Gori imaju ista prava i obaveze, a koje su tradicionalne, a koje nijesu, za to je potrebno uspostaviti kriterijume, kao što je urađeno u Hrvatskoj u predmetu „*Savez crkava “Riječ života” i ostali protiv*

Hrvatske'' gdje je izopštavanje određene vjerske zajednice da ne zaključi takav temeljni ugovor ili kašnjenje u zaključenju ugovora predstavljalo diskriminaciju. Ustanovljena je posebna Komisija pri Vladi Republike Hrvatske koja se odnosila po ovim pitanjima, ali nije odlučivala o tome ko jeste, a ko nije tradicionalni oblik vjerske zajednice, niti da o vremenskom kašnjenju odlučuje o svakom od ovih vjerskih zajednica. U dokumentu Venecijanske komisije iz 2004. godine navedeno je da vjerskim zajednicama koje žele da steknu status pravnog lica ne treba postavljati preteške birokratske ili bilo koje uslove da to i ostvare.

Savjetnica UN za ljudska prava je saopštila da je Visoka komesarka Ujedinjenih nacija u proteklih godinu dana pratila razvoj događaja u vezi sa Zakonom o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i imali su priliku da se sastanu sa predsjednikom Vlade u vrijeme kad je bio u toku dijalog sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Drago joj je što je čula da je ministar prihvatio inkluzivni dijalog, što bi bilo drago i Visokoj komesarki da čuje. Podsjetila je da su 2019. godine Ujedinjene nacije pisale svim državama članicama u vezi sa smjernicama koje je usvojio Savjet za ljudska prava, a odnose se na učešće građana, odnosno vjerske zajednice u javnim pitanjima. Učešće se dešava svuda, ali se uvijek može unapređivati, pa su Ujedinjene nacije ponudile smjernice i ta ponuda Vladi i državi Crnoj Gori je još uvijek na snazi.

Nakon uvodnih napomena predstavnika predlagača i rasprave u kojoj su takodje učestvovali poslanici, članovi Odbora, Jelena Božović, Albin Čeman, Miodrag Lekić, Odbor je **jednoglasno** (sa sedam glasova "za") **podržao** Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i predlaže Skupštini **da ga usvoji**.

Takodje, Odbor je konstatovao da u Predlogu zakona postoje pravno - tehničke greške koje je potrebno korigovati.

Sa konstatacijom Odbora saglasio se predstavnik predlagača, pa na taj način, korigovane odredbe postaju sastavni dio ovog Predloga zakona.

U pitanju su sljedeće pravno - tehničke korekcije:

У члану 5 Предлога закона којим се мијењају чл. 18 до 21, у измијењеном члану 18 став 2 алинеја 1 ријеч „уписију“ замјењује се ријечју „уписују“.

У члану 17 Предлога закона којим се у члану 49 послије става 1 додаје нови став, у новододатом ставу 2 ријеч „складу“ замјењује се ријечју „складу“, а ријеч „увјерењима“ замјењује се ријечју „увјерењима“.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određena je poslanica Jelena Božović, članica Odbora.

DRUGA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

U okviru ove tačke dnevnog reda članovi Odbora nijesu imali predloge i teme o kojima bi se vodila rasprava.

Sjednica je prekinuta u 15 sati i 15 minuta.

Sjednica je nastavljena 29. decembra 2020. godine u 00 sati i 10 minuta.

Nastavku sjednice je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Nastavku sjednice su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Strahinja Bulajić, dr Albin Ćeman, Miodrag Lekić i dr Srđan Pavićević.

Nastavku sjednice nijesu prisustvovali sledeći članovi/ca Odbora: dr Halil Duković, mr Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević, Amer Smailović i Genci Nimanbegu.

Nastavku sjednice su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali dr Vladimir Leposavić, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava i poslanik dr Srđan Pavićević, predstavnik Kluba poslanika "Crno na bijelo".

Nastavak sjednice nijesu pratili predstavnici medija.

Za nastavak sjednice utvrđen je sledeći

DNEVNI RED:

3. AMANDMANI (2) NA PREDLOG ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA, koje su podnijeli poslanici Kluba "Crno na bijelo": Miloš Konatar, mr Božena Jelušić, mr Suada Zoronjić i dr Srđan Pavićević.

TREĆA TAČKA- AMANDMANI (2) NA PREDLOG ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA, koje su podnijeli poslanici Kluba "Crno na bijelo": Miloš Konatar, mr Božena Jelušić, mr Suada Zoronjić i dr Srđan Pavićević

Predstavnik podnosioca Amandmana poslanik dr Srđan Pavićević obrazložio je Amandman 1 i obavijestio da je Amandman 1, uz njegovu saglasnost, pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora. Naveo je da Amandman definiše obavezu da vjerske zajednice čiji je centar u inostranstvu moraju da djeluju u okviru jedinstvenog pravnog poretka Crne Gore.

Predstavnik predlagača ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Leposavić naveo je da se Amandman odnosi na potvrdu opšte pravne činjenice u cilju obezbjeđivanja dodatne pravne sigurnosti. To znači da i vjerske zajednice koje imaju svoj centar u inostranstvu obavezuje Ustav, zakon i podzakonski akti Crne Gore, odnosno sve ono što je sadržina važećih pravnih propisa koji će legalno važiti u budućnosti, u sklopu pravnog poretka koji je jedinstven i nedjeljiv.

Predstavnik predlagača se saglasio sa Amandmanom 1 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i isti je, saglasno članu 150 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, postao sastavni dio Predloga zakona.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova "za") prihvatio Amandman 1 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i predložio Skupštini da ga prihvati.

Predstavnik podnosioca Amandmana poslanik dr Srđan Pavićević obrazložio je Amandman 2 i obavijestio da je Amandman 2, uz njegovu saglasnost, pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora. Naveo je da se Amandmanom definiše kontrola zakonitosti trošenja sredstava vjerskih zajednica dobijenih iz državnog budžeta i budžeta lokalne samouprave od strane nadležnih organa u skladu sa zakonom.

Predstavnik predlagača ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Lepasavić je ukazao da se ovim Amandmanom obezbjeđuje dodatna pravna sigurnost u vezi sa korišćenjem svih namjenskih sredstava koje bi vjerske zajednice dobile iz državnog budžeta ili budžeta lokalne samouprave. Vjerske zajednice imaju obavezu da o tome podnose odgovarajuće izvještaje, odnosno imaju obavezu pravdanja tih sredstava. Država, odnosno lokalna samouprava ima pravo i obavezu kontrole zakonitosti trošenja, odnosno upotrebe namjenskih sredstava što je dio uobičajene poslovne kulture.

Predstavnik predlagača se saglasio sa Amandmanom 2 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i isti je, saglasno članu 150 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, postao sastavni dio Predloga zakona.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova "za") prihvatio Amandman 2 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i predložio Skupštini da ga prihvati.

Na osnovu čl. 69 i 149 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa Nastavka Druge sjednice, održanog 29. decembra 2020. godine podnosi Skupštini

I Z V J E Š T A J
O RAZMATRANJU AMANDMANA (2)
NA PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA
ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I
PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA,
koje su podnijeli poslanici Kluba "Crno na bijelo":
Miloš Konatar, mr Božena Jelušić, mr Suada Zoronjić i dr Srđan Pavićević

Odbor za ljudska prava i slobode, kao matični odbor, na Nastavku Druge sjednice, održanom 29. decembra 2020, razmotrio je AMANDMANE (2) NA PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA, koje su podnijeli poslanici Kluba "Crno na bijelo": Miloš Konatar, mr Božena Jelušić, mr Suada Zoronjić i dr Srđan Pavićević.

Sjednici su prisustvovali predstavnik podnosioca Amandmana, poslanik dr Srđan Pavićević i ovlašćeni predstavnik predlagača, ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimir Lepasavić.

Predstavnik podnosioca Amandmana poslanik dr Srđan Pavićević je obrazložio **Amandman 1** i obavijestio da je Amandman 1, uz njegovu saglasnost, pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora.

Predstavnik predlagača **se saglasio** sa Amandmanom 1 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i isti je, saglasno članu 150 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, postao sastavni dio Predloga zakona.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova "za") **prihvatio** Amandman 1 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i predlaže Skupštini **da ga prihvati**.

Predstavnik podnosioca Amandmana poslanik dr Srđan Pavićević je obrazložio **Amandman 2** i obavijestio da je Amandman 2, uz njegovu saglasnost, pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora.

Predstavnik predlagača **se saglasio** sa Amandmanom 2 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i isti je, saglasno članu 150 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, postao sastavni dio Predloga zakona.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova "za") **prihvatio** Amandman 2 koji je pravno-tehnički preformulisan na sjednici Zakonodavnog odbora i predlaže Skupštini **da ga prihvati**.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određena je poslanica Jelena Božović, članica Odbora.

Sjednica je završena u 00 sati i 15 minuta.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović